

**Handreiking workshop
Aan de slag: van droom naar
werkelijkheid**

Samenwerking CJG en ZAT: discussie en inspiratie
voor de partners in de CJG's en ZAT's

Nederlands
Jeugd
instituut

**Handreiking workshop
Aan de slag: van droom naar werkelijkheid**

**Samenwerking CJG en ZAT:
discussie en inspiratie voor de partners in de
CJG's en ZAT's**

Resultaat van de Kenniskring CJG en ZAT 2010/2011

© 2011 Nederlands Jeugdinstituut

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op enige andere wijze zonder voorafgaande schriftelijke toestemming.

Het Nederlands Jeugdinstituut heeft dit document geschreven vanuit de kenniskring CJG en ZAT, in samenwerking met alle deelnemers aan deze kenniskring.

Auteurs

Mieke Vergeer
Cecile Chênevert
Rosita van Tongeren
Marina Moerkens
Bert Prinsen

Foto's

Marcel van den Bergh
Bettina Neumann

Inleiding

Het Nederlands Jeugdinstituut organiseert jaarlijks een aantal kenniskringen, waaronder een kenniskring CJG en ZAT (september 2010 – mei 2011)

<http://www.nji.nl/eCache/DEF/1/10/124.html>.

Een kenniskring bestaat uit beroepskrachten en onderzoekers die hun kennis delen, expliciet omschrijven en ontwikkelen. Deze kennis draagt bij aan het beantwoorden van vragen uit de praktijk. Daarnaast kan het vergroten van de kennis en competenties van professionals leiden tot een verhoging van de kwaliteit van de zorg en dienstverlening aan kinderen, jongeren en hun opvoeders.

De werkzaamheden van de kenniskring CJG en ZAT bestonden uit:

- het uitvoeren van een behoefteonderzoek onder CJG-coördinatoren bestaande uit een korte vragenlijst;
- op basis van die behoeften: het vaststellen van het werkhema (van de kenniskring);
- het houden van een voor het onderwerp relevante literatuursearch;
- het afnemen van telefonische interviews met coördinatoren van het CJG en het ZAT (in het primair onderwijs);
- het organiseren van een 'try out' voor een workshop, gericht op samenwerking tussen CJG- en ZAT- professionals.

De leden van de kenniskring kwamen al werkende en op grond van de hiervoor genoemde werkzaamheden tot het besluit om een handreiking te maken, gericht op het bevorderen van samenwerking tussen CJG- en ZAT-medewerkers. Met deze handreiking kunnen de partners van het CJG en de deelnemers van het ZAT in hun eigen situatie aan de slag.

Bijgaand presenteren wij u het resultaat, een handreiking voor een workshop om met groepen CJG- en ZAT- professionals de samenwerking concreet vorm te geven, de discussie aan te gaan en elkaar te inspireren naar voorbeeld van de uitspraak van LOESJE: *Waarom moeilijk doen als het makkelijk kan?*(<http://www.loesje.nl>).

Deze handreiking is tot stand gekomen door de actieve bijdragen aan het vooronderzoek, de interviews of de brainstormsessie van de volgende personen:

- Leotine Benus (voorzitter bovenschool ZAT, Amersfoort)
- Alette Broekens (coördinator CJG Escamp, gemeente Den Haag)
- Marion Goedhart (programmameider Jeugd gemeente Alphen aan de Rijn e.o.)
- Ariska Holland (manager CJG Apeldoorn)
- Leon Kiggen (voorzitter ZAT, samenwerkingsverband WSNS Leudal en Thornerkwartier)
- Viviënne Otto (projectleider CJG Velsen)
- Inge Parlevliet (regisseur CJG Rijnmond)
- Els Schouten (Den Bosch)
- Frank de Vocht (coördinator samenwerkingsverband, Helmond)
- Erika van de Zanden (voorzitter ZAT en coördinator zorgloket, Helmond)

Utrecht, Nederlands Jeugdinstituut
December 2011

Mieke Vergeer (projectleider)
Cecile Chênevert
Rosita van Tongeren
Marina Moerkens
Bert Prinsen

Inhoud

Inleiding	4
Inhoud	5
Theorie CJG en ZAT	6
De praktijk.....	8
Theorie De workshop.....	10
De workshop van droom naar realiteit	12
Stap 1: invullen formulier 'Van droom naar werkelijkheid'	13
Stap 2: invuloefening in de nieuwe/ideale situatie:.....	14
Literatuurlijst	15
Bijlagen.....	16
Voorbeelden van individuele deelnemers	16
Voorbeelden van plenair ingevulde zes 'logische niveaus' op flappen.....	18
Formulier 'Van Droom naar werkelijkheid'	19

Theorie CJG en ZAT

Hierna volgt een overzicht van de belangrijkste informatie uit stukken die er over de verbinding tussen CJG en ZAT zijn geschreven:

- ZAT en CJG, de historie;
- Het algemeen landelijk beleidskader;
- De voordelen van de samenwerking;
- Conclusie.

ZAT en CJG, de historie

De ontwikkeling van de multidisciplinaire zorgteams (ZAT) is in 2001 geïnitieerd door het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen. Gestart werd met in totaal 21 pilots in Nederland (7 in het primair, 7 in het voortgezet en 7 in het middelbaar beroepsonderwijs). De opdracht was om te komen tot een 100 % dekkend aanbod van ZAT's voor alle scholen en ZAT's mét kwaliteit. Er werden middelen beschikbaar gesteld voor de pilots en landelijke ondersteuning door het Nederlands Jeugdinstituut, maar zonder wettelijke basis. Een en ander heeft geresulteerd in:

- een kwaliteitskader ZAT (voor PO, VO en MBO);
- een jaarlijkse monitor;
- een checklist;
- het landelijk steunpunt ZAT met een helpdesk en website (www.zat.nl);
- een digitaal registratie systeem;
- diverse andere producten;
- voorbereidingen voor een wettelijke basis.

Het programmaministerie voor Jeugd en Gezin/ Volksgezondheid, Welzijn en Sport introduceerde in 2007 het begrip Centrum voor Jeugd en Gezin (CJG). Elke gemeente in Nederland kreeg de wettelijke opdracht om uiterlijk in 2011 een CJG te realiseren. Het basismodel CJG omvat in ieder geval:

- het JGZ-takenpakket;
- de Wmo-taken jeugdveld 2;
- afstemming met bureau jeugdzorg;
- afstemming met het onderwijs c.q. het multidisciplinaire ZAT.

Inmiddels beschikken veel gemeenten over een CJG, er is ondersteuning vanuit het ministerie met een helpdesk en website (www.samenwerkenvoordejeugd.nl), een checklist en diverse andere 'tools'.

Deze ontstaansgeschiedenis vanuit twee verschillende departementen, onder verschillende condities (wel/geen wettelijke basis vanaf de start) en een opdracht aan twee verschillende 'uitvoerders' (onderwijs en gemeenten) leidt voor zowel de CJG-coördinatoren als het onderwijs/ZAT-coördinatoren tot vragen over de afstemming tussen CJG en ZAT in de lokale situatie. Gelukkig zijn er in Nederland al plaatsen, waar het CJG en ZAT goed met elkaar samenwerken. Op basis van acht voorbeelden beschrijven we hierna de succesfactoren.

Algemeen landelijk beleidskader

In het basismodel Centrum voor Jeugd en Gezin (CJG) vormt de aansluiting bij het Zorg- en Adviesteam (ZAT) en via het ZAT bij het onderwijs één van de vier kenmerken van het basismodel CJG (Nederlands Jeugdinstituut, 2008). Hierbij is het uitgangspunt elkaar aanvullen en versterken in het streven om jeugdigen snel en goed te helpen, zonder dubbel werk te doen. Deze opdracht laat zich helder samenvatten in de gezamenlijke inhoudelijke visie met als belangrijkste items: bijtijds erbij zijn, focus op eigen kracht en natuurlijk één kind, één gezin, één plan. Het CJG is nadrukkelijk geen extra schakel tussen ZAT en bureau jeugdzorg maar een procesversneller doordat ze elkaar aanvullen en versterken (Wolswinkel, L., Broeders, A., 2009). Doordat CJG-medewerkers vaste partners zijn in het ZAT en in de zorgteams op scholen in het primair onderwijs, wordt volgens oud-minister Rouvoet (2008) goed aangesloten bij de mogelijkheden van scholen om vroegtijdige signalen die aangeven dat het niet goed gaat met kinderen te onderkennen én adequaat actie te ondernemen. Het kabinet streeft naar een 100% landelijke dekking van ZAT's in het primair, voortgezet onderwijs en het middelbaar beroepsonderwijs. Daarnaast moeten alle gemeenten eind 2011 beschikken over een laagdrempelig CJG. Het kabinet wil de afstemming, en daarmee de effectiviteit van de hulpverlening aan jeugdigen en ouders, tussen CJG en ZAT versterken door die

opdracht te verankeren in wetgeving, zowel voor het onderwijs (Wet passend onderwijs) als gemeenten (CJG-wetgeving c.q. stelselherziening jeugdzorg).

De voordelen van de samenwerking

De deelname van CJG-professionals aan het multidisciplinaire ZAT-casusoverleg biedt voordelen voor beide partijen. De school biedt het CJG een plek voor vroegtijdige signalering (en actie), andersom zorgt het CJG in aanvulling op de schoolzorg voor zowel laagdrempelige hulp aan de jeugdige (en zijn ouders) als ook voor het preventieve aanbod. Aldus draagt deze aansluiting tussen CJG en ZAT bij aan de sluitende jeugdketen.

In de literatuur worden verschillende voordelen genoemd van de verbinding en samenwerking tussen CJG en ZAT (Bijlsma, J., Lijs-Spek, W., 2010; Bosdriesz, 2010; Landelijk steunpunt ZAT, 2009; Nederlands Jeugdinstituut 2008; Rouvoet, 2008):

1. Samenhang in het zorgaanbod hetgeen resulteert in snellere, passende zorg voor het kind.
2. Door de aansluiting bij het ZAT zijn de CJG's in staat om echte risicojeugd en –gezinnen vroegtijdiger te benaderen.
3. In het onderwijs worden zwaardere hulpvragen beter gesignaleerd en via het ZAT kunnen deze naar het CJG doorgestuurd worden.
4. Het aanbod van laagdrempelige opvoedondersteuning kan beter vorm krijgen.
5. Multidisciplinaire samenstelling van het ZAT is van groot belang voor het goed functioneren. Dit leidt tot goede zorg aan kinderen.
6. Een goede aansluiting tussen zorgstructuren in en rond het onderwijs c.q. ZAT, het CJG en de bureaus jeugdzorg is van belang voor een goede toeleiding van ouders en kinderen naar die vorm van hulpverlening

Intern begeleiders zien de volgende punten als meerwaarde van een zorgteam:

- extra expertise in de school (jeugdverpleegkundige en schoolmaatschappelijk werk);
- korte lijnen/snelle actie;
- teamwerk, verdieping;
- werk intern begeleider: niet 'meer' maar 'anders';
- leerkracht meer betrokken bij de aanpak van de groep;
- handelingsgerichte adviezen/acties sluiten nauw aan bij specifieke onderwijs- en ondersteuningsbehoefte van de leerlingen, de handelingsverlegenheid van de docent en eventueel van de ouders.

Top vier resultaatgebieden (bron ZAT-monitor, www.zat.nl):

- een goede probleematatie en diagnostiek;
- het snel mobiliseren van passende begeleiding of hulp;
- goede afstemming tussen onderwijszorg en externe hulp;
- een doeltreffende aanpak van problemen.

Conclusie

De verbinding tussen CJG en ZAT wordt in de officiële documenten vrij algemeen besproken en vooral op beleidsniveau. De stukken bevatten weinig concrete tips en voorbeelden van een succesvolle verbinding tussen ZAT en CJG. Het volgende citaat vat het belangrijkste samen over de samenwerking en verbinding tussen CJG en ZAT:

'Uitgangspunt van de samenwerking is dat de partners het kind centraal stellen. Dit wil zeggen dat zij zich gezamenlijk verantwoordelijk voelen voor het bieden van effectieve, gezamenlijke en sluitende zorg aan jeugdigen en hun opvoeders. De partners werken daartoe intensief samen maar behouden wel hun zelfstandigheid als organisatie. Vanuit deze zelfstandige positie leggen zij zich vrijwillig vast op de afspraken die in de overeenkomst worden gemaakt. Daarmee leveren ze enige autonomie in met als doel door intensieve samenwerking betere zorg te bieden.'

Bron: *Jeugdketens sluitend verbinden*, 2010

De praktijk

Met vier ZAT- c.q. Weer Samen Naar School-coördinatoren en vier CJG-coördinatoren zijn telefonische interviews gevoerd. Dit resulteerde in een lijst met zowel succesfactoren als dilemma's en knelpunten in de praktijk, punten waarvan anderen kunnen leren. Hierna vindt u een samenvatting van de belangrijkste successen, die vaak het resultaat zijn van het oplossen van knelpunten. Een geïnterviewde zei: 'Focus op kansen!'

Visie

- Eén krachtige en gedeelde visie biedt sturing aan samenwerking tussen professionals met verschillende achtergronden. Die visie is de 'stip aan de horizon' en daarmee de focus voor alle professionals. De inhoudelijke visie is leidend en door de overheid verwoord in de slagzin 'één kind, één gezin, één plan'. De organisatie van de zorg, de werkprocessen en de taakverdeling zijn 'dienend' hieraan.

Ouders

- Ouders zijn belangrijke samenwerkingspartners voor zowel het onderwijs als de zorg. Zij zijn 'ervaringsdeskundigen' met betrekking tot de ontwikkeling van hun kind thuis vanaf het prille begin. Bovendien zijn zij, waar professionals in het leven van een kind komen en gaan, dé constante factor in het leven van een kind. Soms zijn ouders deel van een probleem, ze zijn in ieder geval altijd deel van de oplossing. Investeren in de relatie met de ouders is dan ook een belangrijke succesfactor voor de samenwerking tussen zorgteam/ZAT en CJG.

Keten

- Het CJG en het ZAT werken samen in een netwerkorganisatie. De keuze hiervoor vloeit voort uit de visie dat je een kind niet kunt splitsen (school, thuis). De school is de belangrijkste vindplaats en dus in de beste positie om te signaleren, actie te ondernemen, eventueel externe zorgaanbieders in te schakelen en te monitoren.
- Hoe voorkom je overlap? Een oplossing: het CJG richt zich op hulpvragen waarbij thuisfactoren een rol spelen, het zorgteam op school en (bovenschoolse) ZAT bespreken de (complexe) vragen vanuit het onderwijs. Als het zowel om factoren thuis als op school gaat, is de 'inbrenger' bepalend voor de plek van bespreking: de school bespreekt een dergelijke casus in het zorgteam of ZAT, schoolmaatschappelijk werk en JGZ in het CJG (en nodigen daarbij de school uit). Zo voorkomt men dubbeling: één casus die op twee plekken wordt besproken. Een andere oplossing: de voorzitters van het ZAT en het CJG hebben regelmatig contact over de te bespreken casussen en maken afspraken hoe om te gaan met eventuele dubbelingen.
- Vanuit het casusoverleg in zorgteam, ZAT of CJG kan een professional een melding doen in de Verwijs Index Risicjongeren. Die biedt registratie en coördinatie: indien er twee signalen samenkomen, nemen de betrokken professionals contact op met elkaar. In sommige gemeenten is hiervoor een aparte coördinator aangesteld die een afspraak maakt met de betrokken professionals.

Multidisciplinair

- Er is sprake van actieve uitwisseling van informatie door alle professionals uit onderwijs en zorg. Men heeft oog voor elkaars kwaliteiten en mogelijkheden en schakelt elkaar in waar dit wenselijk is, naast deelname aan zorgteam en ZAT is dat bijvoorbeeld bij informatieavonden.
- Ieder heeft zijn eigen opleiding, referentiekader en daarbij behorend jargon. Hoe zwaarder de problematiek hoe vaker de taalverwarring, lijkt het in de praktijk. Taalverwarring tussen de diverse professionals verdwijnt door de samenwerking. Door samen te werken worden de schotten tussen de organisaties kleiner.

Korte lijnen

- Het CJG is een netwerkorganisatie en profileert zich o.a. door een inlooppunt. Alleen lopen mensen bij heel veel van die punten niet zomaar binnen. Het CJG moet zich richten op plekken waar kind en ouders 'van nature' al komen, zoals het onderwijs. De 'ogen en oren' van deze professionals signaleren veel en daarom is het goed om het casusoverleg op de

- school te organiseren. Zo draagt slim schakelen tussen onderwijs- en CJG-structuur bij aan 'bijtjids erbij zijn' en de daadwerkelijke laagdrempelige inzet van opvoed- en opgroeisteun
- De scholen werken volgens de principes van handelingsgericht werken (HGW). Ouders zijn daarbij belangrijke samenwerkingspartners. HGW neemt de ondersteuningsbehoeften van het kind, eventueel het gezin en de *school* als startpunt. Daarbij ligt de focus op de kansen en mogelijkheden in de interactie om *dit* kind, in *deze* groep, met *deze* leerkracht, met *deze* ouders verder te helpen. Een school die handelingsgericht werkt, legt een goede basis voor het eventueel inschakelen van externe zorgpartners. Zo zitten zowel school (intern begeleider en liefst ook de leerkracht, soms ook de directeur) als ouders bij het zorgteamoverleg met de CJG-medewerkers om de tafel. Deze korte lijnen dragen eraan bij dat ouders en kinderen snel hulp krijgen.
 - De ZAT-coördinator beschikt één dag per week over een eigen kantoortje op een afdeling van de gemeente waar leerplichtambtenaren, de ZAT-coördinatoren VO en beleidsmedewerkers van het CJG werkzaam zijn. De fysieke nabijheid zorgt ervoor dat partijen elkaar beter kennen en bij elkaar binnenlopen.

Toeleiding

- 'Een ZAT kan pas goed functioneren, als de toeleiding goed is'. Dat zijn de gevleugelde woorden van een ervaren jeugdarts, tevens deelnemer aan diverse ZAT's. Daarom is het belangrijk dat het voortraject helder is, alle relevante informatie over kind, school en ouders beschikbaar is, ouders betrokken worden en toestemming geven voor een bespreking, de juiste partners om de tafel zitten. Pas dan kan een zorgteam/ZAT slagvaardig te werk gaan met het formuleren van handelingsadviezen voor de school enerzijds en hulp voor kind en ouders anderzijds.
- Het gebruik van ondersteunende formulieren, opgesteld volgens de principes van handelingsgericht werken, die vanaf de eerste zorgsignalen op school 'meegroeien' met het traject wat kind, school en ouders doorlopen.
- De ontwikkeling van een formulier met een stroomdiagram dat toeleidt naar de juiste hulp: de school doorloopt met zijn vraag een aantal stappen en krijgt zo antwoord waar hij met zijn terecht kan (sociale kaart). Het totale aanbod staat in het formulier en richt zich vooral op intern begeleiders die niet weten wat ze met een vraag aan moeten.

Acties

- Het gaat niet alleen om het organiseren van het multidisciplinair overleg, maar ook om de daadwerkelijke vervolgacties die op grond van de beslissingen ondernomen moeten worden.
- In de samenwerking liggen successen vooral op casusniveau (handelingsadviezen voor de school formuleren en door leiden naar passende opvoed- en opgroeisteun.). Het is daarbij belangrijk dat de professionals een flexibele en praktische benadering met elkaar hebben en de informatie-uitwisseling soepel verloopt.
- Er samen voor kind en gezin zijn. De inhoudelijke vragen zijn leidend. Het is belangrijk dat de professionals elkaar daarin vinden. Naast 'wat heeft dit kind' is vooral de vraag 'wat heeft dit kind *nodig*' leidend.
- Kernkwaliteiten bij de uitvoerende professionals zijn wilskracht en daadkracht. Dan komt er veel van de grond.
- Het maken een gezamenlijke nieuwsbrief om het gevoel van gezamenlijkheid te versterken.

Professionalisering

- Voor medewerkers van het ZAT en het CJG organiseren we gezamenlijke trainingen, studiedagen en themabijeenkomsten. Dit draagt bij aan een gevoel van gezamenlijkheid.

Beleid

- Afspraken op beleidsniveau tussen enerzijds de gemeente en anderzijds de schoolbesturen dragen bij aan een heldere afstemming tussen ZAT en CJG. De Lokale Educatieve Agenda (LEA) is een instrument dat hiervoor een geschikt kader biedt. De gemeente heeft bij wet de plicht regie te voeren en 'het beste uit alle partijen naar boven te halen'. De globale taakverdeling is daarbij: gemeente voert regie op het feit dát er afstemming komt, het *hoe* mag de gemeente overlaten aan de professionals. Zie www.delocaleeducatieveagenda.nl

Theorie De workshop

De workshop is gebaseerd op de theorie van de logische niveaus van Bateson. Zijn bekendste werken zijn *Steps to an Ecology of Mind* uit 1972, *Mind and Nature* uit 1979. De antropoloog Gregory Bateson (1972, 1979) introduceerde de logische niveaus. In de *Unified Field Theory* ontwikkelde Robert Dilts de *logische niveaus van leren* van Bateson verder uit.

Logische Niveaus

Gregory Bateson (1904 -1980, http://nl.wikipedia.org/wiki/Gregory_Bateson), een Britse bioloog, antropoloog en filosoof, introduceerde de gedachte dat in het menselijk denken een hiërarchie van 'logische niveaus' te onderscheiden is. Dit onderscheid bleek functioneel bij het communiceren, leren, veranderen en adviseren.

Hij maakte onderscheid tussen zes niveau die onder elkaar gerangschikt zijn, maar wel nauw met elkaar samenhangen:

1. Missie, bezieling, spiritualiteit
2. Identiteit
3. Overtuiging(en)
4. Vaardigheden, capaciteiten, vermogen
5. Gedrag
6. Omgeving

Bateson geeft de volgende definities van de werking van de logische niveaus:

- Het hogere niveau organiseert de informatie op de onderliggende niveaus.
- Verandering op een hoger niveau zal veranderingen op lagere niveaus teweegbrengen.
- Veranderingen op een lager niveau kan veranderingen op een hoger niveau teweegbrengen.
- Veranderingen op elk niveau zijn zwaarder dan die gericht op de laag eronder.

Het gesprek over 'logische niveaus' heeft, toegepast in de context handelingen van professionals (qua inzet en effectiviteit), vier functies:

1. Inschatten van de benodigde inspanning voor een verandering, zowel voor uzelf als voor een organisatie. Met andere woorden: begrijpen hoe breed een verandering zal doorwerken.
2. Nagaan in hoeverre uzelf of de organisatie een verandering intern ondersteunt.
3. Bepalen van het 'logische niveau' waaraan u als professional de verandering het meest effectief organiseert.
4. Voorkomen van nutteloze inspanning op het verkeerde 'logische niveau'.

Doelgroep

De workshop kan voor verschillende doelgroepen gebruikt worden:

- de partners binnen een CJG;
- de deelnemers van het ZAT;
- een combinatie van CJG en ZAT deelnemers in een bepaalde wijk of regio;
- de managers van de CJG en het ZAT;
- beleidsambtenaren van de gemeente;
- een combinatie van allen.

Doel en opbrengsten

Op sommige plaatsen in Nederland is er al sprake van een goed geoliede samenwerking tussen CJG en ZAT, op andere plaatsen moet daarvoor nog heel wat gebeuren. In alle stadia kan deze workshop ingezet worden.

Aan het eind van deze workshop hebben de deelnemers:

- de samenwerking tussen ZAT en CJG concreet vormgegeven;
- de discussie aangezwengeld;
- een inspirerende bijeenkomst gehad.

De begeleiding

Verschillende personen kunnen de begeleiding van deze workshop ter hand nemen. Voor welke persoon men kiest, is afhankelijk van de omstandigheden waarin de deelnemers zich bevinden, zoals een sterke vertrouwensband of juist een minder ontwikkelde band.

Deze workshop werkt optimaal als de begeleider aan een aantal voorwaarden voldoet zoals:

- bekwaam in het omgaan met groepen;
- bekend met deze workshop;
- op de hoogte van de theorie van de logische niveaus;
- de veiligheid in de groep weten te bewaken en daarvoor de regels te kennen;
- zich vooraf een doel te stellen dat hij wil bereiken met deze groep mensen;
- een vervolg kunnen geven aan de resultaten van deze workshop.

De begeleider kan iemand zijn uit de eigen organisatie. In de 'try out' bijeenkomst werd aangegeven dat het wenselijk is een externe begeleider aan te trekken. Het Nederlands Jeugdinstituut kan deze begeleider leveren.

De workshop van droom naar realiteit

Doel

De deelnemers:

- formuleren doelen voor de samenwerking die zij samen willen realiseren;
- maken kennis met elkaar en elkaars (impliciete) overtuigingen waardoor hun professionele handelen gestuurd wordt;
- investeren in het ontwikkelen van een 'zij' naar een 'wij' netwerkorganisatie;
- komen tot concrete afspraken over de samenwerking tussen ZAT en CJG.

Deelnemers/doelgroep

Individuele personen die vanuit hun werkzaamheden deelnemen aan multidisciplinair casusoverleg, zoals het ZAT en het CJG-casusoverleg.

Tijd

Totaal 60/90 minuten:

- 30 minuten stap 1 t/m 3;
- 30/60 minuten stap 4, afhankelijk van de gekozen bespreekvorm;
- 30/60 minuten stap 5.

Materialen

- handreiking van de workshop;
- formulier 'van droom naar werkelijkheid' (voor iedere deelnemer één);
- 'post its' in zes verschillende kleuren;
- flappen;
- stiften.

Werkwijze

De begeleider legt het doel van de opdracht en de werkwijze uit:

- Iedere deelnemer krijgt het invulformulier '*van droom naar werkelijkheid*' met daarin de 6 'logische niveaus' (zie bijlage) uitgereikt.
- Voor het invullen dan dit formulier en elke stap van de 'logische niveaus' (missie, identiteit, overtuiging, vaardigheden, gedrag en omgeving) krijgen de deelnemers vragen, die zij individueel en in stilte beantwoorden (stap 1-2-3).
- Daarna is er een plenaire uitwisseling en deelt men elkaars informatie (stap 4).
- De opbrengst van de werkwijze vormt de basis om te komen tot concrete vervolg-/werkafspraken (stap 5).

Concreet gaat het om:

- Het schrijven voor de logische niveaus (schrijf de stappen op die gezet zouden moeten worden).
- Het maken van een samenvattende zin.
- Het delen van die zin met elkaar en het discussiëren met elkaar.
- Het maken van concrete afspraken naar aanleiding van deze werkvorm.

Start van de workshop

Kennismaking

Als starter en als kennismaking in de workshop kunnen de volgende teksten van *Loesje* gedownload worden (<http://www.loesje.nl>).

Deze 'voorbeeld-Loesjes' gaan over het thema dromen, maar er zijn natuurlijk ook andere mogelijkheden:

- Van tegen de stroom in zwemmen word je sterker.
- Een grens is eigenlijk een wens om verder te gaan.
- Wat er ook speelt in een land, laten het vooral de kinderen zijn.
- Bij mij in de straat heten we allemaal buren
- Waarom hollen? De wereld draait toch om jou.
- Angst voor vernieuwing. Ik ben vooral bang dat alles hetzelfde blijft.

De deelnemers kiezen één *Loesje* die naar hun gevoel het best past bij hun toekomstdroom over de samenwerking tussen CJG en ZAT. De begeleider van de workshop vraagt iedere deelnemer

- zich kort voor te stellen en
- toe te lichten waarom hij of zij deze *Loesje* heeft gekozen.

Stap 1: invullen formulier 'Van droom naar werkelijkheid'

De begeleider vraagt elke deelnemer het antwoord op de volgende vraag op te schrijven:

- Stel we zijn één jaar verder, welk doel wilt u dan bereikt hebben in de samenwerking tussen CJG en ZAT?

Het antwoord op deze vraag is leidend voor de rest van de oefening en iedere deelnemer gaat er daarbij van uit dat dit doel bereikt is.

Voorbeeld: Over een jaar(invullen)

Schrijf het antwoord op het formulier bij tijdslijn doel.

De begeleider stelt vervolgens onderstaande zes vragen, daarmee de 'logische niveaus' van onder naar boven doorlopend. Iedere deelnemer krijgt zo bij elk 'niveau' een beeld wat er nodig is om het gestelde doel (over één jaar) te bereiken.

Antwoordmogelijkheden:

- Ieder antwoord komt in het daarvoor bestemde vakje op het formulier.
- Ieder antwoord komt op een 'post it' van dezelfde kleur als het 'logische niveau' in het antwoordformulier. Die ingevulde 'post its' kunnen later rechtstreeks op de flappen geplakt worden.

De niveaus worden in onderstaande volgorde doorlopen:

1. Omgeving: Wat is kenmerkend aan de omgeving?
2. Gedrag: Welk gedrag heeft u nu met name?
3. Vaardigheden: Welke vaardigheden zet u in?
4. Overtuiging: Vanuit welke overtuiging(en) zet u die vaardigheden uit? Wat vindt u belangrijk?

5. Identiteit: Wat voor soort iemand bent u dan? (Neem hiervoor de tijd) Je bent een.....(stimuleer het gebruik van een metafoor)
6. Missie: Met wat of wie voelt u zich nu verbonden? Van welk groter geheel voelt u zich nu onderdeel? Wat is het dat u nu inspireert? (Tijd voor nemen)

Stap 2: invuloefening in de nieuwe/ideale situatie:

De begeleider vraagt iedere deelnemer op basis van de geschreven antwoorden per 'niveau' zes 'open eind zinnen' af te maken. Hierbij doorloopt men de zes 'niveaus' boven naar beneden:

In het grote geheel van _____ missie
 ben ik al een _____ identiteit
 overtuigd van _____ overtuiging(en)
 met het vermogen om _____ vaardigheden
 onder meer door _____ gedrag
 te doen in een _____ omgeving

Het invullen van de zes 'open eind zinnen' resulteert in een helder en congruent 'plaatje' over de samenwerking ZAT en CJG en de rol van de betreffende professional daarin.

Stap 3: verdiepingsvragen

De begeleider kan enkele vervolgvragen stellen:

1. Welk advies geeft u zichzelf vanuit deze toekomst naar het heden?
2. Hoe reageert je huidige zelf daarop?
3. Welke vraag heeft u nu aan uzelf in de toekomst?
4. Wat is terug in de huidige situatie uw eerstvolgende stap op weg naar het doel? Maak het antwoord zo concreet mogelijk.

Stap 4: plenaire discussie

De begeleider heeft twee opties om de stappen 1 t/m 3 plenair te verwerken.

Optie 1:

De 'einzinnen' met elkaar delen

De deelnemers lezen hun einzinnen aan elkaar voor. Houd er rekening mee dat niet iedereen dit wil. Heb daar respect voor. De einzinnen kunnen in een verslag worden opgenomen.

Optie 2:

Werken op flappen

Aan de muur hangen zes flappen met de zes logische niveaus. In een discussie worden de flappen (met post its) ingevuld.

Literatuurlijst

Publicaties

Bijlsma, J. F. M., Lijs-Spek, W. J. G. (2010). *Standpunt jeugdgezondheidszorg in het zorg- en adviesteam*. Bilthoven: RIVM.

Bosdriesz, M. (2010). *De kleine gids: zorg- en adviesteams 2010*. Deventer: Kluwer.

Bosdriesz, M., Lieshout, van, M., Radema, D. (2007). *Zorg en zorgen delen: over de aansluiting van bureau jeugdzorg bij het primair onderwijs*. LCOJ/ NJi. Apeldoorn: Garant Uitgevers.

Ministerie voor Jeugd en Gezin (2010). *Professionals in het centrum voor jeugd en gezin: samenwerken in het belang van jeugdigen en opvoeders*. Den Haag.

Ministerie van Justitie en Ministerie van Binnenlandse Zaken & Koninkrijksrelaties (2010). *Jeugdketens sluitend verbinden: de samenwerking zorg- en adviesteam, centrum voor jeugd en gezin, veiligheidshuis*. Den Haag: Rijksoverheid.

Nederlands Jeugdinstituut (2008). *Zorg en adviesteams (ZAT's) en centra voor jeugd & gezin*. Utrecht

Nederlands Jeugdinstituut (2010). *Toolkit ketensamenwerking jeugdvoorzieningen*. Utrecht

Nederlands Jeugdinstituut (2010). *CJG en zorgteams en ZAT's: elk een eigen plaats*. Utrecht

Nederlands Jeugdinstituut (2009). *Schoolbesturen en de zorg- en adviesteams: taken en verantwoordelijkheden van schoolbesturen in het primair onderwijs*. Utrecht.

Rouvoet, M. (2008). Brief aan colleges van burgemeester en wethouders van de Nederlandse gemeenten i.a.a. de Vereniging van Nederlandse Gemeenten over centra voor jeugd en gezin.

Wolswinkel, L., Broeders, A. (2009). *De verbinding van CJG met onderwijs: inspiratie en aanknopingspunten*. Hendrik Ido Ambacht: Drukkerij Chevalier.

Relevante websites

www.nji.nl

www.zat.nl

www.samenwerkenvoordejeugd.nl

Bijlagen

Voorbeelden van individuele deelnemers

De volgende vier voorbeelden zijn het resultaat van de 'try out' bijeenkomst op grond waarvan deze handreiking is gemaakt. Deze voorbeelden dienen als inspiratie voor het voorbereiden van de workshop en niet om uit te delen en over te nemen.

Deelnemer 1					
Missie	Identiteit	Overtuiging	Vaardigheden	Gedrag	Omgeving
Ruimte en geluk voor elk gezin/kind.	Een 'schakelaar' met alle zintuigen open.	Voor elke vraag/probleem is een oplossing; samen werkt beter; goed luisteren is het halve werk; laat de ander ontdekken wat hij/zij zelf kan doen en sluit daarbij aan: gebruik eigen kracht.	Luisteren, opzoeken van info; kennis van mogelijkheden; advies; vaardigheden.	Uitnodigend; de deur openhoudend; gastvrij; informatie geven; wegwijst.	Kleur; fris; Helder.
De zin:					
In het grotere geheel ben ik als overtuigd van met de vermogens onder meer te doen		<i>van ruimte en geluk, een schakelaar met alle zintuigen open, dat het samen beter werkt, om te luisteren, door gastvrij en uitnodigend gedrag, in een frisse, kleurrijke omgeving.</i>			

Deelnemer 2					
Missie	Identiteit	Overtuiging	Vaardigheden	Gedrag	Omgeving
Het gevoel bij ouders, kinderen en professionals dat ze er toe doen.	Ik ben de decorbouwer, zodat de spelers naar hartenlust kunnen spelen en soms wil ik zelf ook een rol waarin ik andere energie kwijt kan.	Wat goed is behouden; 'je kunt het!'; de kunst van het luisteren en gunnen; de kunst van het afstemmen.	Verbinden; oplossen; systematisch/contextueel denken; van het beleid naar de praktijk en andersom.	In gesprek met veel direct betrokkenen; oplossen samenwerkingsprobleem; inspirerende bijeenkomsten leiden.	Kinderen, ouders, leerkrachten, pedagogisch medewerkers; ik zie de groep en het school-/speelplein.
De zin:					
In het grotere geheel ben ik als overtuigd van met de vermogens onder meer door op plekken		<i>van 'erbij horen', een decorbouwer, 'je kunt het', om te verbinden, samenwerkingsproblemen op te lossen waar ouders, kinderen en professionals samen komen.</i>			

Deelnemer 3					
Missie	Identiteit	Overtuiging	Vaardigheden	Gedrag	Omgeving
Goede zorg/ steun voor ouders/ jeugd; naast gezinnen staan; helder inzichtelijk (transparant); mensen weten waar ze aan toe zijn; alle schotten weg; organisaties werken samen om dat doel te bereiken.	Een spin in het web; het gezicht van het CJG; een facilitator, verbinder; signaleerder; kan de grote lijn in de gaten houden; regie voeren.	Ik geloof in samenwerken, als team iets tot stand te brengen; de kracht van een team/groep/ Gezin.	In staat om mensen te verbinden met elkaar; fricties te bespreken, motiveren; stimuleren tot nieuwe inzichten; doel in de gaten te houden (ouders, kind, jongere); op de verschillende niveaus te communiceren; te confronteren.	Veel overleg; loop rond op de plek zelf; luister naar signalen; organiseren besprekingen; neem meteen actie; klantvriendelijk; voorbeeldfunc- tie; toegankelijk/be- reikbaar.	Een duidelijke zichtbare, fysieke plek voor het CJG, waar betrokken organisaties werken, werkplek in CJG; makkelijk toegankelijk.
De zin:					
In het grotere geheel van ben ik als overtuigd van het feit bereiken onder meer door met de vermogens benoemen te doen in					
<i>elk kind/gezin krijgt hulp in een werkende keten, een aanjager, dat je elk kind en de mensen er om heen serieus moet nemen en het samen te om welkom te heten, te luisteren, te verhelderen, te praten en dilemma's te een club van mensen in een constructief overleg met een open blik.</i>					

Deelnemer 4					
Missie	Identiteit	Overtuiging	Vaardigheden	Gedrag	Omgeving
Elk kind, gezin laagdrempelige en juiste hulp; één jeugdketen die goed werkt.	Empathisch, betrokken, inspirator, 'anjager' tot samen aan het werk, 'facilitator'.	Kind, ouders serieus nemen; leerkracht idem; alle deelnemers CJG/ZAT; wat we samen kunnen; betrokkenheid is belangrijk; erkenning van de 'vraag'; samen met ouders vanaf eerste begin.	Luisteren etc.; verdiepen in de ander; begrijpen; samenvatten; verhelderen; stimuleren; heldere verslaglegging; welkom heten; uitleg, werkwijze.	Samen: luisteren, praten, dilemma's benoemen, kansen benoemen, smart, afspraken, acties uitvoeren (1 ^e analyse rondje, 2 ^e rondje evalueren).	Club mensen (prof. (lk, smw, jgz-er e.a.) + ouders) in constructief overleg; open; alert; samen.
De zin:					
In het grotere geheel van ben ik als overtuigd van de kracht met de vermogens om brengen, onder meer door van overleg te doen					
<i>van zorg voor gezinnen, een regisseur en facilitator, van teamwerk, mensen te verbinden, te motiveren, te stimuleren, tot nieuwe inzichten te te luisteren naar signalen, wanneer nodig snelle actie en het organiseren vanuit een duidelijke, zichtbare, fysieke plek.</i>					

Voorbeelden van plenair ingevulde zes 'logische niveaus' op flappen

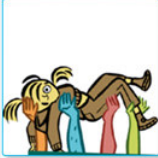

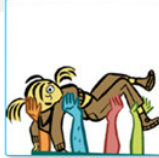

Voor ieder logisch niveau zijn flappen aanwezig. In de discussie worden deze flappen langzaam gevuld. Hieronder een impressie van de flappen tijdens de 'try out'. De vetgedrukte teksten zijn conclusies en samenvattingen.

Missie	Identiteit	Overtuiging
Een pedagogische visie	Deelnemer CJG/ ZAT: instelling vertegenwoordigen vs. casuseigenaar (voorkomen van papieren kind!).	Als de keten goed werkt, heb je het ZAT niet nodig.
Eén jeugdketen	Rollen van deelnemers: JGZ, school, mw, jeugdzorg, welzijn, ouders en kinderen; IB'er = zorgcoördinator; inbreng van expertise.	Professionals los van organisaties, maar uitgaan van het belang van het kind.
Weg CJG en ZAT	Namen loslaten.	Aansluiten bij signalen van het onderwijs.
Eén kind, één plan	Eigen kracht voor ouders en gezinnen	Vind + actieplek: overleg dichtbij.
		Doen waar je goed in bent.
		Welke verantwoordelijkheden?
		Elkaars mensen kennen.
		Kind/gezin/schoolfactoren: samen kunnen we meer.
		Kijken naar kansen.

Vaardigheden	Gedrag	Omgeving
Meekijken in de groep	Coördinatie: Wat is de vraag? Wie heeft contact met het gezin? Wie uitnodigen?	Kind en ouders: 0-4, school (b.o; v.o): eventuele zorg gebeurt in een doorgaande lijn.
Motiveren Draagvlak creëren om samen te werken	Present zijn: organiseren medewerkers.	Vind- en actieplek
Systematisch overleg	Luisteren Vragen Analyseren Duidelijke afspraken maken	Present zijn
Systematisch Planmatig Evaluatief	Analyse Aanpakken	Laagdrempelig: attitude, klantvriendelijk, dichtbij de plek waar ouders en kind zijn.
	Actie Doen Praten met	Kleurrijk en ruime omgeving

Formulier 'Van Droom naar werkelijkheid'

De samenwerking van CJG en ZAT

Formulier 'Van Droom naar Werkelijkheid' De samenwerking van CJG en ZAT	
      	
Missie Wat wil ik bereiken? Waartoe zijn het CJG en het ZAT op de wereld?	
Identiteit Wie ben ik?	
Overtuiging Waarom vind ik wat ik vind? Uitgangspunten, waarden en normen.	

<p>Vaardigheden</p> <p>Hoe doe ik wat ik doe? Vaardigheden Strategieën</p>	
<p>Gedrag</p> <p>Wat doe ik? Acties</p>	
<p>Omgeving</p> <p>Waar en wanneer en met wie?</p>	
<p>Tijdslijn doel </p> <p style="text-align: center;">Heden Toekomst</p>	

Het Nederlands Jeugdinstituut: kennis over jeugd en opvoeding

Het Nederlands Jeugdinstituut is het landelijk kennisinstituut voor jeugd- en opvoedingsvraagstukken. Het werkterrein van het Nederlands Jeugdinstituut strekt zich uit van de jeugdgezondheidszorg, opvang, educatie en jeugdwelzijn tot opvoedingsondersteuning, jeugdzorg en jeugdbescherming evenals aangrenzende werkvelden als onderwijs, justitie en internationale jongerenprojecten.

Missie

De bestaansgrond van het Nederlands Jeugdinstituut ligt in het streven naar een gezonde ontwikkeling van jeugdigen, en verbetering van de sociale en pedagogische kwaliteit van hun leefomgeving. Om dat te kunnen bereiken is kennis nodig. Kennis waarmee de kwaliteit en effectiviteit van de jeugd- en opvoedingssector kan verbeteren. Kennis van de normale ontwikkeling en opvoeding van jeugdigen, preventie en behandeling van opvoedings- en opgroei problemen, effectieve werkwijzen en programma's, professionalisering en stelsel- en ketenvraagstukken. Het Nederlands Jeugdinstituut ontwikkelt, beheert en implementeert die kennis.

Doelgroep

Het Nederlands Jeugdinstituut werkt voor beleidsmakers, staffunctionarissen en beroepskrachten in de sector jeugd en opvoeding. Wij maken kennis beschikbaar voor de praktijk, maar genereren ook kennisvragen vanuit de praktijk. Op die manier wordt een kenniscyclus georganiseerd, die de jeugdsector helpt het probleemoplossend vermogen te vergroten en de kwaliteit en effectiviteit van de dienstverlening te verbeteren.

Producten

Het werk van het Nederlands Jeugdinstituut resulteert in uiteenlopende producten zoals een infolijn, websites, tijdschriften, e-zines, databanken, themadossiers, factsheets, diverse ontwikkelings- en onderzoeksproducten, trainingen, congressen en adviezen.

Meer weten?

Wilt u meer weten over het Nederlands Jeugdinstituut of zijn beleidsterreinen, dan kunt u terecht op onze website www.nji.nl. Op de hoogte blijven van nieuws uit de jeugdsector? Neem dan een gratis abonnement op onze digitale *Nieuwsbrief Jeugd*.